

År med ekstra spenning

Den niende april 1940 tidlig om morgenen satt det to gutter høyt oppe i et stort grantre på Nordstrand syd for Oslo. De hadde god utsikt til Fornebu tvers over fjorden og så de tyske flyene godt der de angrep flyplassen.

TEKST

Lars E. Aagaard

PUBLISERT 7. januar 2009

Den yngste gutten var meg. Jeg var snart åtte år, mens broren min var noen år eldre. Stemningen var spesiell, men ikke angstfylt. Hjemme gråt mor og stekte lefser som proviant hun sendte med far som var vernepliktig sersjant i kavaleriet. Far hadde vel ikke hatt noen kontakt med det militære siden han avtjente verneplikten tyve år tidligere, men han dro av gårde, og vi hørte ikke mer fra ham før han kom hjem en stund etter felttogets slutt.

TRIKKEKATASTROFEN: Da de allierte bombet Gestapos hovedkvarter på Victoria Terrasse, traff de også en trikk. Som medlem i Sølvguttenes sang Lars E. Aagaard i begravelsen til ett av ofrene - en ung mor. Foto: Norges Hjemmefrontmuseum

Jeg kan ikke huske at jeg var bekymret, selv om mor og kanskje min søster var det. Far hadde en jobb der han ofte dro av gårde for en tid, men han kom alltid tilbake. Dessuten

tilla jeg ham nok en betydelig evne til å klare seg. Han kom da fra krigsfangenskap på Lillehammer og hadde deltatt i kampene hele veien opp dalen, Jeg antar at han hadde avlagt ed til de tyske okkupantene om ikke å bære våpen mot dem igjen - en ed han anså avgitt under tvang og øyeblikkelig ignorerte. Han var aktiv og til tider leder for en Milorg-gruppe i Oslo-området resten av krigen. De drev mye med fallskjermdropp i Nordmarka foruten sabotasje og oppbygging av gruppens militære ferdigheter. Til tider var vi utsatt og gjorde klart for flukt til Sverige, men far ble aldri avslørt, og vi ble boende på Nordstrand gjennom alle krigsårene.

Lite skole - mye musikk

Skolegangen ble fort avbrutt av at tyskerne tok skolen og vi ambulerte mellom en gammel middelskole, et hjem for funksjonshemmede og elevenes hjem. Noen jødiske flyktninger var innom en kort periode. De kom fra Europa et sted i flukt fra nazistene, og dro snart videre til tryggheten i Sverige. Andre bare forsvant, og vi hørte ikke mer fra dem. Skolegangen var meget mangelfull for oss og ble ikke bedre da lærerne våre ble tvangssendt til Finnmark. Vikarene vi fikk, var lite egnet for oppgaven, og skolen ble grei nok for oss, men ga oss et dårlig kunnskapsgrunnlag på de fleste områder.

Mor, som var ganske musikalsk og spilte piano og sang for min fire år eldre søster og meg, hadde en idé om at jeg kunne synge, og tok meg med til domkantor Arild Sandvold i Oslo Domkirke. Jeg husker den formiddagen meget godt, og spenningen da vi gikk inn i kirken og opp på galleriet til en stor flokk gutter som øvde korsang der. Det ble begynnelsen på noen korte gutteår med mye sang og musikk, og en del spennende krigsopplevelser. Jeg ble opptatt i Domkoret, som var et vel etablert guttekor, og derfra til Sølvguttene, som den gang var et lite kor med kanskje 10-12 gutter og seks voksne sangere. Torstein Grythe var hjelpediregent for Sandvold og fikk plukke stemmer til sitt nokså nystartete guttekor forutsatt at vi ikke sluttet i Domkoret. Miljøet var tett og meget fint. Kanskje litt for tillitsfullt for så unge gutter som ofte fikk høre nyheter fra London på en hemmelig og forbudt radio som ble funnet frem etter øvelsene.

Bombing og flyalarmer

Konsertlivet ble hurtig begrenset til kirkekonserter. Naziveldet fryktet sammenstimlinger av folk og forbød etter hvert de fleste anledninger til samvær med mange. Vi konsserterte derfor i kirker og menighetshus til fullsatte lokaler, i Ullern var den blinde organisten Geburg Aasland til mye underholdning for oss etter avsluttet konsert. Han var i mine øyne en meget gammel mann med mye uryddig skjegg og simulerte allierte flyangrep og luftkamper på orgelet med mye låt og drama. De engelske flyene hadde en fin summelåt fra motorene, mens de tyske skramlet av gårde, og antiluftskytset smalt i veggene i Ullern kirke.

Men vi fikk føling med krigen på mer realistiske måter også. Da de allierte bombet Gestapos hovedkvarter på Victoria Terrasse, traff de også en trikk med grusomme følger. Jeg var med i en liten solistgruppe som sang i en begravelse fra trikkekatastrofen

- en ung mor, så vidt jeg husker - og stemningen i det nitraste gamle krematorium kan jeg ennå kjenne.

Også i det daglige sangerlivet var krigen en realitet. På vei hjem fra øvelser kunne det hende at flyalarmen gikk, og vi måtte søke tilflukt i det som het Nationaltheaterets undergrunnsstasjon. Der kunne vi bli sittende i lange tider ut over kvelden sammen med en masse andre som ikke fikk bevege seg ute så lenge alarmen varte. Jeg skaffet meg etter hvert en status som ordonnans i det lokale sivilforsvaret og fikk derfor utlevert armbind og «Ausweis» (passerseddel) som ga meg lov til å bevege meg utendørs under flyalarm. Dermed kunne jeg gå gjennom byen, opp forbi Sjømannsskolen, over Bekkelaget til Nordstrand - en lang tur for det meste i stummende mørke.

Somrene i Valdres

Sommerferiene ble under krigen alltid tilbrakt på hytta i Valdres, der matauk var viktig. Min søster og jeg hadde som jobb å ro fiske med oter, mens mor forsøkte å få kjøpt lokale matprodukter eller drive litt byttehandel. For de voksne var det sikkert en betydelig uro knyttet til matforsyningen, og vi barn var klar over dette presset. Derfor jobbet vi ofte på åkrene til lokale bondegårder og fikk lønn i produkter som et kålhode eller noen blomkålhoder som var velkomment tilskudd hjemme.

Den tyske okkupasjonsmakten satte strenge restriksjoner på reiser i Norge, spesielt til distrikter som lå nær svenskegrensen eller havet. Vår hytte i Valdres lå midt inne i landet, og mulighetene for å stikke ut av landet var meget små. Allikevel var reisen regulert med reisetillatelse, og etter hvert ble også det vanskelig å få tak i dem. Problemet ble løst med at det ble laget falske reisedokumenter ved hjelp av godt plasserte mennesker, og vi reiste for det meste som vi ville på denne måten.

På fjellet, der vi holdt til, var det en dramatisk episode i Tapptjerndalen et stykke lenger inn i fjellet. Tyske tropper omringet en liten isolert hytte etter angiveri, og det var Milorg-personell i hytta. De betjente en radio med forbindelse til England. Under skytingen ble en av mennene skadet i lysken og hjulpet til flukt av to av de andre. Han ble etter hvert tatt i dekning hos Margit Meisdalshagen, som var en sentral Milorg-kvinne i området. Vi barna, som ofte besøkte Margit på stølen, ble kjent med at mannen lå i dekning på låven, noe som vel ikke var sikkerhetsmessig det mest gjennomtenkte. Vi visste godt hva dette innebar, fordi vi hadde flyktninger fra tyskerne i dekning hos andre slektninger i Oslo. Mannen levde de siste krigsårene i dekning på gården i bygda og på stølen og fikk den legehjelp han trengte. Margit ble æresoffiser i Milorg etter denne og mange andre bragder i krigsårene.

Freden

Vår familie klarte altså å bli boende i hjemmet på Nordstrand gjennom hele krigen, tross spesielt fars aktive rolle. Han var påpasselig med at vi barna ikke pådro familien spesiell oppmerksomhet, og stoppet blant annet i klart språk en «hobby» vi hadde med å putte sukkerbiter i bensintanken på tyske lastebiler. Han ønsket ikke å komme i okkupasjonsmaktens lys på grunn av guttestreker.

Da tyske styrker omsider kapitulerte, var det ville tilstander i Oslo. Blendingsgardiner og andre krigsremedier ble revet ned. Det var lys overalt, og begeistrete mennesker. Men jeg husker også godt at jeg en av disse dagene gikk oppover Nordstrandsveien og tenkte at det kanskje ville bli kjedelig med fred - og hva i all verden skulle vi drive med da? Krigen var for meg noen år med en del ekstra spenning. Vi barna led aldri noen nød selv om matproblemet til tider sikkert var bekymringsfullt for de voksne. Vi rippet «kusirup» på gården der vi red og jobbet litt. Dette var celluloseplater lagt i melasse og smakte utmerket.

For meg var krigsårene greie nok. Jeg kan ikke huske jeg var redd selv om spenningsnivået kunne bli høyt til tider. Familien var engasjert i distribusjon av illegale aviser, og flere huset flyktninger i krisesituasjoner. Da far stilte i sin Milorg-uniform, som var beret og kjeledress med distinksjoner, var jeg mektig stolt av ham og glad for at vi hadde vært aktive som best vi kunne.

AV LARS E. AAGAARD

Født i Oslo 16.5.1932. Oppvokst på Nordstrand.

Cand. psychol. ved Universitetet i Oslo 1985.

Klinisk privat-praksis, organisa-sjonspsykologi, sakyndighetsarbeid for retten.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 46, nummer 1, 2009, side 53-54

TEKST

Lars E. Aagaard, Privat praksis, Ski